

РОЛЬОВА ГРА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

Сердюченко Ю. О., аспірантка

Запорізький національний університет, м. Запоріжжя, Україна

paho571@gmail.com; virus.net@ukr.net

Ключові слова:

рольова гра, комунікація, спілкування, діалогічна взаємодія.

Зміст статті полягає в дослідженні проблеми використання рольової гри як засобу формування іншомовної комунікативної компетенції студентів. Розглянуто науково-теоретичні та педагогічні підходи до означеної проблеми в різних аспектах багатьма вітчизняними та зарубіжними вченими. Рольові ігри визначено як один з основних засобів формування іншомовної комунікативної компетенції студентів. Висвітлено зміст рольової гри та обґрунтовано важливість її використання на заняттях з іноземної мови з метою формування комунікативних навичок студентів.

ROLE-PLAYING GAME AS A MEANS OF FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE

Serdyuchenko Yu. O., Postgraduate student

Zaporizhzhia National University, Zaporizhzhia, Ukraine

Key words:

role-playing game, communication, interaction, dialogical interaction.

The content of the article is to study the problem of using a role-playing game as a means of forming students' foreign-language communicative competence. The scientific-theoretical and pedagogical approaches to the identified problem are considered. It is noted that the use of the role-playing game in the educational process contributes to the achievement of the goal of teaching of dialogical speech and expanded monologue. It is determined and substantiated that this form of studying activates students' thinking and linguistic activity, forms their skills and abilities of independent expression of their thoughts and opinions. The article highlights such advantages of using role-playing games as maximum approximation to the real life conditions and situations, broad independence of the game participants, decision-making in conditions of creative competition. Being communicatively oriented, a role-playing game involves learning grammar on a functional and situational level. It belongs to a group of active methods of teaching of foreign language practical learning and is considered as a model of interpersonal communication during which students are immersed in an interactive environment and dialogical interaction. In addition, making students act in an imagined scenario, a role-playing game not only encourages them to react and communicate freely and use critical thinking, but also motivates them to learn something new. The article also describes some problems which can occur during role-playing game (students may lack ideas or language skills). Due to this fact, the role-playing game requires some preparation to be done before setting the game. When planning the game, the following factors shall be taken into account: the game shall be closely related with the real life; the roles chosen by the students shall correspond to the situation; participants shall follow the rules and goals of the game; they shall act not individually but altogether. Moreover, during the game, all students are fully involved into the process as they have to listen to their interlocutor and give a prompt reply to the replica that have been heard.

Постановка проблеми

Сучасний розвиток українського суспільства характеризується значними змінами в соціальній та економічній сфері. Людині необхідно отримувати знання і навички, за допомогою яких вона мала би змогу бути повноцінно залученою до різноманітних сфер професійної та життєвої діяльності. У рамках Європейської інтеграції вивчення іноземної мови постає одним з найбільш пріоритетних завдань сучасної освіти, метою якого є формування, розвиток та поглиблення іншомовної комунікативної компетенції майбутнього фахівця. Так, перед викладачем іноземної мови постає питання організації навчального процесу з іноземної мови, під час якого дуже важливим є створення усіх

необхідних умов для формування вторинної мовної особистості, яка здатна брати участь у міжкультурній комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Рольова гра, як один із засобів формування іншомовної комунікативної компетенції студентів, розглядалась низкою вітчизняних і зарубіжних вчених. Так, важливість застосування рольової гри на заняттях з іноземної мови розглядали такі вчені, як М. Люшер, О. Пометун, G. Ladousse, В. Obbe, V. Evans, В. Philips та інші. Учені О. Беляєва, О. Липчанко-Ковачик, В. Калінін, О. Семенов розглядали діалогічну взаємодію під час освітнього процесу як один із чинників розвитку іншомовних

комунікативних навичок студентів та займалися проблемами застосування комунікативних методів навчання іншомовного говоріння. Однак використання рольової гри на заняттях з іноземної мови з метою розвитку комунікативних навичок студентів досі не знаходять достатньої уваги з боку викладачів.

Мета нашої статті полягає у визначенні змісту рольової гри та важливості її впровадження у навчальний процес для формування іншомовних комунікативних навичок студентів.

Виклад основного матеріалу

Одним із важливих аспектів вивчення іноземної мови є оволодіння комунікативними навичками, адже комунікативна функція мови є однією з найважливіших у спілкуванні. Спілкування вважається специфічним видом діяльності, оскільки за допомогою нього людина будує власні взаємини з іншими людьми [1]. Учені розглядають спілкування як обов'язковий чинник будь-якого комунікативного процесу, а комунікацію як процес мовленнєвої взаємодії, коли людина розмовляє з кимось, сповіщає та передає певну інформацію тощо [1, 19-20]. На думку вченої О. Беляєвої, комунікація практично «обслуговує» спілкування, оскільки спілкування має на меті, насамперед, суб'єкт-суб'єктну взаємодію конкретних людей, що мають спільний інтерес, натомість комунікація передбачає суб'єкт-об'єктну взаємодію, яка спрямована лише на обмін інформацією [1, 19].

Спілкування відбувається в діалозі, під час якого учасники враховують індивідуальність свого партнера, орієнтуються на його світогляд, комунікативне повідомлення тощо. Діалог (з грецької – розмова, бесіда) – спілкування двох чи більше людей, процес їх комунікації та взаємодії. Діалогічність навчання має на меті співпрацю суб'єктів педагогічної взаємодії. У педагогічному контексті діалог розуміється вченими як система спеціально організованих інтеракцій, спрямованих на вирішення тих чи інших навчально-виховних завдань, що передбачають рівноправність, партнерський характер взаємодії, взаєморозуміння, обмін поглядами, ідеями, позиціями [4, 54]. Діалогічні взаємини передбачають взаємну повагу та прийняття рівноцінної позиції партнера в спілкуванні, готовності толерантно ставитися до думок та точок зору співрозмовників, до зміни власної позиції, якщо це здається для суб'єкта доцільним чи необхідним [4].

Оволодіння студентом індивідуальним стилем ведення діалогу іноземною мовою стає можливим за умови врахування ідей особистісного підходу як однієї з методичних засад готовності до діалогічної взаємодії. Сутність особистісного підходу полягає в тому, що педагогічний процес спрямовується на особистість як суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності. Цей підхід передбачає визнання унікальності особистості студента [4, 58]. Діалогічна взаємодія іноземною мовою також не може вважатися вдалою без урахування культурологічного

підходу, адже однією з особливостей сучасного освітнього процесу є його полікультурність. Культурологічний підхід убачає освіту через призму поняття культури, упровадження якого дає можливість оволодіти різнобічною соціокультурною інформацією і розвивати культурологічну спрямованість діалогічної взаємодії під час навчання іноземної мови [4, 68].

Розглядаючи діалог з погляду мовних конструкцій [3, 4, 6], комунікативний підхід виступає однією з методологічних засад формування готовності студентів до діалогічної взаємодії. Упровадження комунікативного підходу під час навчання іноземної мови сприяє функціональному її використанню, сутність якого полягає не в тому, щоб передати студентам лише знання про мову, а сформувані в них мовленнєві вміння та навички для практичного застосування у будь-якій мовленнєвій ситуації. У викладанні іноземної мови комунікативний підхід зазвичай характеризується діалогічним і спонтанним мовленням. Під час навчання іноземної мови викладач штучно створює мовленнєву ситуацію для активізації мовленнєвої практики студентів. Така ситуація називається навчально-мовленнєвою. Навчально-мовленнєві ситуації створюють для студентів умови, близькі до природних, дають змогу активізувати розмовні формули, певну лексику, граматичні структури, не фіксує уваги на них, будять уяву студентів, змушують їх оформлювати свою думку в мовленнєвій формі, формують уміння і навички будувати власні висловлювання з урахуванням ситуації спілкування [1, 24-25]. Одним з інструментів практичного втілення комунікативного підходу і ведення навчального діалогу є навчальні ігри, спрямовані на тренування мовних форм та вивчення лексики: кросворди, ребуси тощо; засобами мови: рольові, імітаційні, ділові ігри [4, 61].

Структуру діалогічної взаємодії становлять чотири етапи комунікації, які варто брати до уваги під час навчання іншомовної комунікації, а саме:

- 1) моделювання педагогом майбутнього спілкування [4, 66];
- 2) початковий етап спілкування – установлення емоційного і ділового контакту під час педагогічної взаємодії [4, 66];
- 3) керування спілкуванням - свідомо і цілеспрямована організація взаємодії в спілкуванні відповідно до визначеної мети [4, 66];
- 4) аналіз спілкування [4, 66].

Сучасні методи навчання, які спрямовані на розвиток навичок спілкування іноземною мовою, включають багато нестандартних форм роботи в групах, парах та індивідуально. Сучасна освіта поступово змінює традиційні форми навчання на діалогові, що ґрунтуються на інтеракції учасників навчального процесу. Інтерактивне навчальне середовище розглядається вченими як міжособистісна взаємодія, що робить процес навчання цілеспрямованим і ефективним; допомагає створити комфортні умови навчання, які базуються на взаєминах та взаємодії, діалозі та взаємонавчанні [2, 4].

З метою створення на заняттях з іноземної мови інтерактивного навчального середовища та організації діалогічної взаємодії вчені приділяють особливу увагу застосуванню саме ігрової моделі навчання іноземної мови. На думку О. Пометун та інших, така модель надає студентам «...максимальну свободу інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише визначеними правилами гри» [2, 54].

Під час навчання студентів іноземної мови активно застосовуються такі ігрові форми, як симуляції, імітаційні ігри, ділові ігри, які спрямовані не тільки на розвиток мовних умінь та запам'ятовування мовного матеріалу, а й навчають уміння спілкуватись, розвивають комунікативні здібності студентів, формують уміння самостійно мислити [4].

Арсенал ігрових форм навчання іноземної мови досить великий, але одними з найбільш поширених є рольові ігри. Розігрування ситуації за ролями є імітацією реальності і надає студентам можливість діяти «наче насправді» [2, 55]. Метою рольової гри є покращення мовних навичок й формування комунікативної компетенції студентів. Рольова гра може бути застосована для навчання іноземної мови студентів будь-якого віку, адже вона є моделлю міжособистісної комунікації, залучає до спілкування іноземною мовою [7].

Рольова гра – комунікативна гра. Комунікативний метод залучає вивчення граматики на функціональній і ситуативній основі. Комунікативну гру можна розглядати як найбільш чітку комунікативну модель. Такі ігри імітують події, наближені до реального життя. Під час рольової гри як в житті мовна і немовна поведінка студентів переплітається найбільш безпосередньо. Через свою розважальну природу рольові ігри стають ще більш актуальними. Як методичний прийом, рольова гра належить до групи активних методів навчання практичного вивчення іноземної мови. Використання цього методу в освітньому процесі сприяє досягненню мети навчання діалогічного мовлення та розширеного монологу, активізації мислення та мовної діяльності студентів, формування навичок і вмінь самостійного вираження думок за допомогою іноземної мови [7].

Перевагами рольових ігор є такі особливості, як максимальне наближення до реальних життєвих ситуацій, незалежність учасників гри під час прийняття рішень в умовах творчої конкуренції. Невипадково видатні педагоги та психологи вважають рольову гру одним із найефективніших методів формування та розвитку навичок спонтанного мовлення [5, 7].

Рольова гра потребує ретельної підготовки з боку викладача. Найперше викладач має сформулювати проблему, яку ілюструватиме рольова гра. Кількісний склад учасників гри та спостерігачів повинен бути визначеним спільно зі студентами. Студенти повинні мати достатньо інформації для того, щоб вони могли переконливо виконувати свої ролі і одночасно вчитися. Під час підготовки і тренування студентам треба не тільки дати час на обмірковування ситуацій своїх ролей, але й можливість провести рольову гру й імітувати

історичні й сучасні ситуації декілька разів. Коли гру закінчено, проводиться ретельний і поглиблений аналіз усіма учасниками набутого досвіду, їхніх думок та почуттів. Своєю чергою, студенти, які беруть участь у рольовій грі, мають чітко дотримуватись своєї ролі, прислухатися до партнерів, не коментувати дії інших, вийти з ролі по закінченні сценки [2].

Дуже важливим є розподіл рольової гри за часом. На пояснення умов зазвичай потрібно приблизно 10-15% часу, на роботу в малих групах – 15-25%, на презентацію й обговорення – 40-50%, на підсумки – майже 15% [2, 57].

Рольові ігри є дуже зручними під час опрацювання будь-якого мовного матеріалу: різноманітні граматичні структури, інтонаційні моделі, значний обсяг лексичного матеріалу. Велика увага приділяється невідготтованому висловлюванню. З цього погляду, рольова гра може переважити можливість будь-якої парної чи групової діяльності. Рольова гра сприяє формуванню освітньої взаємодії й партнерству. Практично весь час рольової гри присвячений розмовній практиці. До того ж варто зазначити, що не тільки студент, який говорить, але також той, хто слухає, бере активну участь у процесі, оскільки він повинен зрозуміти і запам'ятати репліку партнера, пов'язати її з ситуацією та завданням спілкування і надати адекватну та правильну відповідь на почуте [7, 9].

Упровадження рольової гри в навчальний процес з іноземної мови впливає на розвиток мовленнєвих навичок студентів якісно (різноманітність діалогічних едностей, ініціативність мовленнєвих партнерів, емоційне вираження) та кількісно (правильність мовлення, обсяг висловлювання, темп мовлення). Рольові ігри, які застосовуються на заняттях з іноземної мови, повинні відповідати наступним трьом вимогам [7, 10]:

1) мають співпадати з етапом навчання іншомовної комунікації [7, 10];

2) рольові ігри повинні відповідати психологічним та віковим особливостям студентів та їхніми інтересам [7, 10];

3) рольові ігри, які використовуються під час навчання іншомовної комунікації, мають відзеркалювати особистий досвід студентів, сприяти розширенню їхньої діяльності [7, 10].

Загалом існують дві форми рольових ігор: керовані та імпровізовані. Вибираючи керовану гру, ситуація заздалегідь узгоджується, встановлюються конкретні ролі, хід дій - як у театрі. Під час імпровізованої гри студенти самі обирають роль. Суть гри-імпровізації полягає в тому, що актори знають основну сюжетну лінію гри, а сама гра розгортається у вигляді імпровізації. Завдяки імпровізованим рольовим іграм учні розвивають уміння швидко реагувати та знаходити доцільні рішення для подолання перешкод. Імпровізація під час спілкування сприяє розвитку мовленнєвих навичок, особливо з діалогічного мовлення, але може знадобитися певний час, щоб студенти звикли до цього типу гри. Застосування гри-імпровізації може викликати дві

основні проблеми: 1) студенти, які не звикли до рольової гри, можуть не знати, що сказати, їм може бракувати ідей; 2) студенти можуть знати, що сказати, але їм може бракувати мовленнєвих та мовних знань [7, 8].

Отже, у процесі планування гри-імпровізації викладач повинен взяти до уваги той факт, що студент може потребувати допомоги стосовно ідей і стосовно самої мови. Варто зазначити, що з метою полегшення мовних складнощів перед початком проведення гри рекомендується презентувати студентам деякі граматичні структури, а також підготувати картки, які не повинні містити багато інформації, щоб стимулювати студентів висловлювати свої власні ідеї [8].

Висновки та перспективи дослідження

Отже, використання рольової гри в процесі навчання іноземної мови сприяє розвитку іншомовних комунікативних навичок студентів, а саме –

діалогічних і монологічних. Під час гри студенти занурюються в інтерактивне середовище, відбувається діалогічна взаємодія. За такої форми навчання студенти не тільки відпрацьовують на практиці вміння спонтанно застосовувати різноманітні мовні конструкції під час спілкування, але й навчаються рівноправності, взаєморозумінню, враховувати індивідуальність свого партнера та його світогляд. У процесі гри всі учасники стовідсотково залучені до комунікації, допомагають одне одному, уважно слухають своїх партнерів, а викладач лише виконує роль координатора навчального процесу. Використання методу рольової гри під час навчання іноземної мови не лише поліпшить навички говоріння студентів, а й допоможе їм подолати відчуття мовного бар'єра, сформує вміння вести діалог без попередньої підготовки, давати адекватну відповідь на почуту репліку, саме це й стане метою наших подальших досліджень.

Література

1. Беляєва О. В. Методика розвитку зв'язного діалогічного мовлення першокласників у процесі опрацювання художніх текстів різних жанрів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Південноукр. нац. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса, 2009. 298 с.
2. Інтерактивні технології: теорія та методика: метод. посіб. / авт.-уклад.: Пометун О. І., Побірченко Н. С., Коберник Г. І., Комар О. А., Торчинська Т. А. Умань; Київ, 2008. 94 с. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/377/1/interakt_tehn_teor_met.pdf (дата звернення: 14.10.2019).
3. Калінін В. О. Педагогічна технологія «діалог культур» як засіб формування професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови: монографія/ за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 276 с.
4. Липчанко-Ковачик О. В. Підготовка майбутніх бакалаврів-філологів до використання інтерактивних технологій у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. ун-т водного господарства та природокористування. Рівне, 2016. 300 с.
5. Люшер М. А. Сигнали личности. Ролевые игры и их мотивы. Воронеж: Реал, 1995. 180 с.
6. Семенов О. М. Науково-дослідна лабораторія: продуктивний діалог викладача і студента-філолога. *Педагогічні науки: Освітні інновації*: зб. наук. праць. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. Ч.1. С. 266-272.
7. Kuzmenko A. O., Serdyuchenko Yu. O. Language teaching and forming of oral communication skills through role play. *Philological sciences: development prospects in countries of Europe at the beginning of the third millennium*: Collective monograph. Riga: Baltija Publishing, 2018. P. 207-226.
8. Ladousse G. P. Role Play. Oxford: Oxford University Press, 1992. 181 p.
9. Obbe V., Evans V. Upstream Intermediate. Express Publishing: Newbury, 2002. 222 p.
10. Philips B. D. Role-playing games in the English as a Foreign Language Classroom. Crane Publishing Ltd., 1994. 729 p.